

Vanhempien vuorotyö, lasten hyvinvointi ja yhteistyö vanhempien kanssa varhaiskasvatuksessa

JOHANNA LAMMI-TASKULA & ANNA SIIPPAINEN

Johdanto

Vanhempien työaika asettaa omat reunaehdot lastenhoidon valinnoille. Muuta kuin säännöllistä päivätyötä tekeillä vanhemmilla on usein muita enemmän haasteita pohtia lasten hoitojärjestelyjä ja perheen arjen sujumista. Epätavallista työaika tekeistä lapsiperheiden vanhemmista vain noin 40 prosenttia kokee työaikojen sopivan hyvin yhteen perheen vaatimusten kanssa, kun osuus säännöllistä päivätyötä tekeillä on 86 prosenttia (Kekkonen & al. 2014). Varhaiskasvatustlain (580/2015) mukaan kunnan on kuitenkin pyrittävä järjestämään lapselle sopiva hoitopaikka sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. Vuorohoidon järjestämisen tavat vaihtelevat kunnasta toiseen runsaasti.

Verrattain suuri osuus suomalaisten lapsiperheiden vanhemmista tekee ansiotyötä, jonka työajat ovat niin kutsuttuja epätavallisia eli sijoittuvat muuhun kuin aamun ja iltapäivän välille. Terveysten ja hyvinvoinnin lapsiperheiden hyvinvointi -kyselyn (THL 2015) mukaan joka neljännessä lapsiperheessä toinen tai molemmat vanhemmat tekevät muuta kuin päivätyötä. Vuorotyötä teki vajaa viidesosa alle 18-vuotiaiden lasten äideistä ja noin kahdeksasosa isistä. Säännöllistä aamu-, iltä-, yö- tai viikonlopputyötä teki vanhemmista neljä prosenttia.

Perheen arki ja lastenhoidon tarpeet ovat erityyppisiä silloin, kun molemmat vanhemmat tekevät säännöllistä päivätyötä, toinen vanhemmista tekee päivätyötä mutta toinen vuorotyötä tai jos molemmilla vanhemmilla on epätavallinen työaika. Noin puolella epätavallista työaika tekeistä vanhemmista myös puoliso tekee epätavallista

listä työaika, neljäsosalla puoliso on säännöllisessä päivätyössä ja kolmasosalla puoliso ei ole työssä (Kekkonen & al. 2014).

Vanhempien vuorotyön on joissain tutkimuksissa havaittu olevan riski esimerkiksi lapsen sosioemotionaalille hyvinvoinnille (esim. Hsuch & Yoshikawa 2007). Epätavallisen työajan takia perheen yhteisen ajan on koettu jäävän liian vähäiseksi ja aikaiset herätykset, yöhoito tai pitkät hoidossa olon jaksot sekä vanhemman väsymys on nähty haitallisiksi lapsen hyvinvoinnille (Kekkonen & al. 2014). Toisaalta vuorohoidossa olevilla lapsilla on usein lyhyemmät hoitopäivät ja vähemmän aamuihin liittyviä kielteisiä tunteita verrattuna säännöllisessä päivähoitossa oleviin lapsiin (Sevón & al. 2017). Tässä artikkelissa tarkastelemme vanhempien vuorotyötä, lasten hoitoratkaisuja ja hyvinvointia sekä henkilöstön ja vanhempien välistä yhteistyötä varhaiskasvatuksessa.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen ja vuorohoitoon

Kaikista 1–6-vuotiaista suomalaislapsista 68 prosenttia osallistui vuonna 2016 varhaiskasvatukseen. Alle 1-vuotiaat lapset hoidetaan pääsääntöisesti kotona. Yksivuotiaista lapsista varhaiskasvatukseen osallistui 28 prosenttia, kun taas kaksivuotiaista lapsista 54 prosenttia ja viisivuotiaista lapsista 78 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen (THL 2017). Epätavallista työaika tekevät vanhemmat käyttävät suomalaisen Perheet 24/7 -tutkimuksen (Kekkonen & al. 2014) mukaan vähemmän julkisia lastenhoitopalveluja ja enemmän sukulais- ja tuttavaverkostoja lapsen hoidon jär-

jestämiseksi kuin säännöllistä päivätyötä tekevät vanhemmat.

Vuorohoidolla tarkoitetaan iltaisin, öisin ja viikonloppuisin tapahtuvaa päivähoitoa (Lasten päivähoito 2013 -osaraportti). Vuonna 2016 kunnallisen varhaiskasvatuksen vuorohoidossa oli noin 15 000 lasta, mikä on noin seitsemän prosenttia lapsista (THL 2017). Kaikki vuorotyössä olevien vanhempien lapsista eivät siis ole vuorohoidon piirissä. Toisaalta vuorohoitoa käyttävät paitsi epätyypillistä työaikaa tekevät vanhemmat, myös osa säännöllistä päivätyötä tekevästä tai ei-työllisistä perheistä (Kekkonen & al. 2014). Yksinhuoltajaperheiden samoin kuin matalammin koulutettujen äitien lapset ovat muita useammin vuorohoidossa (Sevón & al. 2017).

Varhaiskasvatus vanhempien tukena

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatus- ta, opetusta ja hoitoa, jonka lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet. Riippumatta vanhempien työajoista varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia yhdessä vanhempien ja huoltajien kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea heitä kasvatusstyössä. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Huoltajille on kerrottava varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta ja järjestettävä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (OPH 2016.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lasten vanhempien yhteistä toimintaa lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa on kutsuttu kasvatuskumppanuudeksi (mm. Kekkonen 2012). Varhaiskasvatus sekä onnistunut kasvatuskumppanuus tukevat osaltaan paitsi kunkin lapsen yksilöllistä kehitystä, myös lasten keskinäistä tasa-arvoa. Tässä analyysissä verrataan vuorotyötä ja päivätyötä tekevien vanhempien lastenhoitovalintoja, arvioita lasten hyvinvoinnista sekä vanhempien ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä ja kysytään, onko kaikilla varhaiskasvatuksen piirissä olevilla lapsilla samanlaiset mahdollisuudet kasvun ja kehityksen tukeen vanhempien työajoista riippumatta.

Aineisto

Analyysimme perustuu vuonna 2016 viidessä kunnassa osana CHILDCARE-hanketta toteutetun NEVA-tutkimuksen tuloksiin.¹ Tutkimus toteutettiin lastenneuvolan nelivuotistarkastuksen yhteydessä. Terveystarkastaja täytti lapsikohtaisen kyselylomakkeen, johon sisältyi myös varhaiskasvatuksen arvio lapsesta. Lasten vanhemmat vastasivat omaan kyselyynsä.

NEVA-kyselyiden vastaajina on 139 terveydenhoitajaa ja 326 vanhempaa, joista 90 prosenttia on äitejä. Aineistossa on tietoa 743 lapsesta. Nelivuotiaiden lasten perheistä 89 prosenttia on ydinperheitä, eli lapsen vanhemmat asuvat yhdessä ja lapsi asuu vanhempien kanssa. Kyselyyn vastanneet vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja: noin kahdella viidestä on yliopistotutkinto, kolmasosalla ammattikorkeakoulu- tai opistotutkinto. Vanhemmista 90 prosenttia on syntynyt Suomessa.

Aineiston nelivuotiaista yli 90 prosenttia on ollut säännöllisesti muun kuin vanhemman hoidossa. Vastaushetkellä 85 prosenttia oli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, kun tilastojen mukaan varhaiskasvatuksen piirissä on reilut kaksi kolmannesta nelivuotiaista (THL 2017). Suureen osuuteen saattaa vaikuttaa aineiston valikoituminen ja painottuminen korkeamman sosioekonomisen taustan omaaviin perheisiin.

Analyysi

Aineiston vanhemmista vuorotyötä teki 15 prosenttia, työssäkäyvistä laskettuna osuus oli joka neljäs. Kuitenkin vain noin prosentti nelivuotiaista lapsista oli vuorohoidossa. Vuorotyössä olevien lapset olivat aloittaneet päivähoitossa päivätyössä käyvien lapsia myöhemmin: alle kaksivuotiaana oli päivähoitossa aloittanut alle 40 prosenttia vuorotyötä tekevien lapsista, kun päivätyössä olevien lapsista osuus oli 55 prosenttia. Joka viides vuorotyötä tekevä lapsi on aloittanut päivähoiton vasta kolmevuotiaana.

Vuorotyössä tai päivätyössä olevien vanhempien lastenhoitovalinnat eivät juurikaan eronneet toisistaan (taulukko 1). Kunnallinen päiväkotitoimi oli suosituin hoitopaikka nelivuotiailla, kolme neljäs-

¹ ks. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/childcare-tutkimushanke>

Taulukko 1. Nelivuotiaan lapsen hoitomuoto vanhemman työajan mukaan (prosenttia, voinut valita useita vaihtoehtoja)

Nelivuotiaan lapsen hoitomuoto	Vanhemmalla päivätyö (N=88)	Vanhemmalla vuorotyö (N=31)	Kaikki (N=124)	X ² (p)
Kunnallinen päiväkot	74	76	74	,062 (,804)
Yksityinen päiväkot	9	8	9	,074 (,785)
Perhepäivähoito tai ryhmäpph (kunnallinen/yksityinen)	11	6	10	1,4 (,237)
Puoliso hoitaa	1	8	3	5,8 (,016)
Isovanhemmat hoitavat	1	9	3	11,3 (,001)

tä lapsesta oli vanhemman työajasta riippumatta hoidossa kunnallisessa päiväkodissa. Vajaa kymmenesosa lapsista hoidettiin yksityisessä päiväkodissa. Perhepäivähoidon suosio oli vuorotyössä olevilla vanhemmilla hieman pienempi kuin päivätyössä olevilla, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Eroja perheiden välillä oli lähinnä siinä, missä määrin kyselyyn vastanneen vanhemman puoliso tai lapsen isovanhemmat osallistuvat lapsen hoitamiseen. Lähes 10 prosenttia vuorotyössä olevista mutta vain prosentti päivätyössä olevista vanhemmista vastasi, että puoliso hoitaa lasta mahdollisten muiden hoitoratkaisujen ohella. Osuudet olivat samansuuruiset isovanhempien hoitoon osallistumisen osalta.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lastenneuvolan terveydenhoitaja arvioivat nelivuotiaan lapsen hyvinvointia. Arvioissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja vanhemman työajan mukaan (taulukko 2). Reilu puolet niin päivä- kuin vuorotyötäkin tekevien vanhempien nelivuotiaista lapsista viihtyi päivähoidossa erittäin hyvin ja heillä oli paljon kavereita. Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi hoitoryhmän erittäin sopivaksi enemmistölle lapsista, ja vain harvoin perheen elämäntilanteessa oli havaittu lapsen hyvinvointia mahdollisesti heikentäviä tekijöitä. Muutamalla prosentilla nelivuotiaita oli ammattilaisten arvoin mukaan erityisen tuen tarvetta, mutta arviot eivät olleet yhteydessä vanhempien työaikaan.

Taulukko 2. Neuvolan ja varhaiskasvatuksen arvioita lapsesta vanhemman työajan mukaan, %

	Vanhemmalla päivätyö	Vanhemmalla vuorotyö	Kaikki	X ² (p)
Varhaiskasvatuksen henkilöstön mukaan...	(N=88)	(N=31)	(N=124)	
lapsi viihtyy päivähoidossa erittäin hyvin	57	61	60	3,7 (,156)
lapsella on paljon kavereita	51	57	54	4,8 (,093)
hoitoryhmä on lapselle erittäin hyvin sopiva	59	81	65	4,8 (,093)
perheen arjessa/elämäntilanteessa erittäin paljon asioita, jotka voivat heikentää lapsen hyvinvointia	7	4	7	6,7 (,880)
Neuvolan terveydenhoitajan mukaan...	(N=150)	(N=50)	(N=210)	
lapsella jonkin verran/paljon tuen tarvetta fyysisen kasvun/terveyden perusteella	2	4	2	3,2 (,919)
lapsella jonkin verran/paljon tuen tarvetta ikätasaisen kehityksen perusteella	8	6	8	9,6 (,141)
lapsella jonkin verran/paljon tuen tarvetta sisään päin suuntautuvien psyykkisten oireiden takia (masentuneisuus, ahdistuneisuus jne.)	1	2	1	5,6 (,467)
lapsella jonkin verran/paljon tuen tarvetta ulospäin suuntautuvien psyykkisten oireiden takia (uhmakkuus, levottomuus jne.)	7	6	7	2,8 (,830)

Taulukko 3. Nelivuotiaan lapsen vanhempien arvioita lapsen päivähoidosta vanhemman työajan mukaan, %

Vanhempien mukaan...	Vanhemmal- la päivätyö (N=151)	Vanhemmal- la vuorotyö (N=47)	Kaikki (N=207)	X ² (p)
lapsi nauttii hyvin usein/aina päivähoitoon menemisestä	50	62	54	11,2 (.340)
lapsi nauttii päivähoidon leikeistä hyvin usein/aina	69	77	71	8,0 (.435)
keskustelen päivähoidon henkilöstön kanssa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (täysin samaa mieltä)	43	37	43	8,4 (.207)
päivähoidon ammattilaiset ottavat huomioon mitä minulla on sanottavaa (täysin samaa mieltä)	35	24	34	14,0 (.030)

Nelivuotiaiden lasten vanhemmat arvioivat lapsen nauttivan päivähoitoon menemisestä ja päivähoidon leikeistä vanhemman työajasta riippumatta (taulukko 3). Keskustelu päivähoidon henkilöstön kanssa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta onnistui yhtä hyvin päivä- kuin vuorotyössäkin olevilla vanhemmilla, mutta päivätyössä olevat kokivat vuorotyöläisiä yleisemmin henkilöstön ottavan heidän viestinsä ja toiveensa huomioon: päivätyössä olevista vanhemmista kolmannes oli täysin samaa mieltä siitä, että heidän näkemyksiään otettiin huomioon, vuorotyössä olevista vastaava osuus oli neljännes.

Vuorotyössä olevien vanhempien lastenhoitovalinnat näyttävät NEVA-kyselyn tulosten valossa olevan hyvin samanlaisia kuin päivätyössä olevien. Valtaosa kyselyyn vastanneiden nelivuotiaista lapsista on hoidossa kunnallisessa päiväkodissa, mutta vain prosentti on varsinaisessa vuorohoidossa. Tarvetta lapsen vuorohoidon järjestelyille ei välttämättä ole, jos perheen toinen vanhempi on säännöllisessä päivätyössä tai käytettävissä on epävirallista hoitoapua. Vuorotyössä olevat vanhemmat turvautuvatkin päivätyössä käyviä useammin puolisoon tai isovanhempiin lapsensa hoitajina.

Pohdinta

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu vanhempien vuorotyön heijastuvan lasten hyvinvointiin kielteisesti (esim. Hsueh & Yoshikawa 2007), mutta myös myönteisiä vaikutuksia on löydetty (esim. Sevón & al. 2017). Vertasimme tässä analyysissä varhaiskasvatuksen ja lastenneuvo-

lan arvioita nelivuotiaista lapsista sen mukaan, tekevätkö heidän vanhempansa vuorotyötä vai päivätyötä. Vanhempien työaika ei heijastunut ammattilaisten arvioissa sen paremmin lasten päivähoitossa viihtymisen, kavereiden määrän tai hoitopaikan sopivuuden osalta. Ammattilaiset eivät juurikaan havainneet sen paremmin päivätyötä kuin vuorotyötäkään tekevien vanhempien elämäntilanteessa lapsen hyvinvointia heikentäviä tekijöitä tai lapsilla erityisen tuen tarvetta.

Vaikka lasten hyvinvointi tai viihtyminen päivähoitossa ei vaihdellut vanhempien työajan mukaan, niin päivätyössä olevien vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välinen yhteistyö oli jonkin verran sujuvampaa kuin vuorotyössä olevien. Päivätyössä olevat kokivat vuorotyötä tekeviä yleisemmin, että heidän keskustellessaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa heidän näkemyksiään otettiin huomioon. Saattaa olla, että päivätyössä käyville vanhemmille tarjoutuu paremmin mahdollisuuksia keskustelulle lasta hoitoon tuotaessa ja sieltä haettaessa, ja heidän saattaa olla vuorotyössä käyviä helpompi osallistua päiväkodin vanhempainiltoihin ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluihin.

Analyysimme tulokset viittaavat siihen, että lasten kehityksessä ja hyvinvoinnissa ei ole eroja vanhempien työaikojen mukaan. Vuorotyössä olevien lastenhoitovalinnat eivät merkittävästi poikkeaa päivätyössä olevien valinnoista, ja lasten hyvinvoinnissa ei havaittu eroja vanhempien työajan mukaan.

Tulokset haastavat näkemyksen siitä, että vanhempien epäsäännölliset työajat olisivat riski lapsen hyvinvoinnille – tai ainakaan tämän kyselyn tulokset eivät tätä tue. Koska kyselyyn vastannei-

den joukossa oli melko pieni joukko vuorotyötä tekeviä vanhempia, tuloksiin kannattaa suhtautua jossain määrin viitteellisinä, eivätkä mahdolliset pienet erot muodostu tilastollisesti merkittäviksi. Vanhempien työajan heijastumista lasten hyvinvointiin ja yhdenvertaiseen kasvuun ja kehityksen tukeen on syytä tutkia vielä lisää suuremmalla aineistolla. Tällaisia aineistoja tuottavat jat-

kossa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämä kansallinen pienten lasten hyvinvointitutkimus (LTH) sekä CHILDCARE-hankkeen kymmenessä kunnassa vuonna 2019 toteuttama seuranta-kysely nelivuotiaista lapsista, joiden hoitoratkaisuista ja perheen elinoloista on tietoa jo vuodelta 2016, kun lapset olivat yksivuotiaita.

KIRJALLISUUS

- Hsueh, Jo An & Yoshikawa, Hirokazu: Working non-standard schedules and variable shifts in low-income families: Associations with parental psychological well being, family functioning, and child well-being. *Developmental Psychology* 43 (3), 620–632, 2007.
- Kekkonen, Marjatta & Rönkä, Anna & Laakso, Marja-Liisa & Tammelin, Mia & Malinen, Kaisa: Lapsiperheet 24/7-taloudessa. S. 52–69. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Teema 21. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Helsinki. 2014.
- Kekkonen, Marjatta: Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvatustajien, vanhempien ja lapset päivähoitoon diskursiivisilla näytöksillä. Tutkimus 72/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Lasten päivähoito 2013 – Kuntakyselyn osaraportti. Barndagvård 2013 – Delrapport om kommunen-

- käten 2013. Tilastoraportti 33/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Opetushallitus: Varhaiskasvatuksen perusteet, Määräys 39/011/2016.
- Sevón, Eija & Rönkä, Anna & Räikkönen, Eija & Laitinen, Niina: Daily rhythms of young children in the 24/7 economy: A comparison of children in day care and day and night care. *Childhood* 24 (2017): 4, 453–469.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Vuorotyötä tehdään joka neljännessä lapsiperheessä. 2015 [https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyto/vaestotutkimukset/lapsiperhekysely/tuloksia/vuorotyota-tehdään-joka-neljännessä-lapsiperheessä](https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyto/vaestotutkimukset/lapsiperhekysely/tuloksia/vuorotyota-tehdaan-joka-neljannessa-lapsiperheessa) (luettu 17.4.2018)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Varhaiskasvatus 2016. Tilastoraportti 29/2017.
- Varhaiskasvatustalaki (580/2015) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036> (Luettu 08.02.2018)

TIIVISTELMÄ

Johanna Lammi-Taskula & Anna Siippainen: Vanhempien vuorotyö, lasten hyvinvointi ja yhteistyö vanhempien kanssa varhaiskasvatuksessa

Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten vanhempien vuorotyö heijastuu lastenhoidon ratkaisuihin, lasten hyvinvointiin sekä henkilöstön ja vanhempien väliseen yhteistyöhön varhaiskasvatuksessa. Analyysi perustuu osana CHILDCARE-hanketta viidessä kunnassa toteutettuun NEVA-kyselyyn, jossa vastaajina oli 139 terveydenhoitajaa ja 326 nelivuotiaan lapsen vanhempaa.

Aineistossa on tietoa 743 lapsesta. Vuorotyössä olevien vanhempien lastenhoitovalinnat ovat hyvin samanlaisia kuin päivätyössä olevien, vain pieni osa lapsista on vuorohoidossa vanhemman vuorotyöstä huolimatta. Lasten hyvinvointi tai viihtyminen päivähoitossa ei vaihtelee vanhempien työajan mukaan, mutta yhteistyö lasten vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä näyttäytyy sujuvampana päivätyössä kuin vuorotyössä olevien keskuudessa.